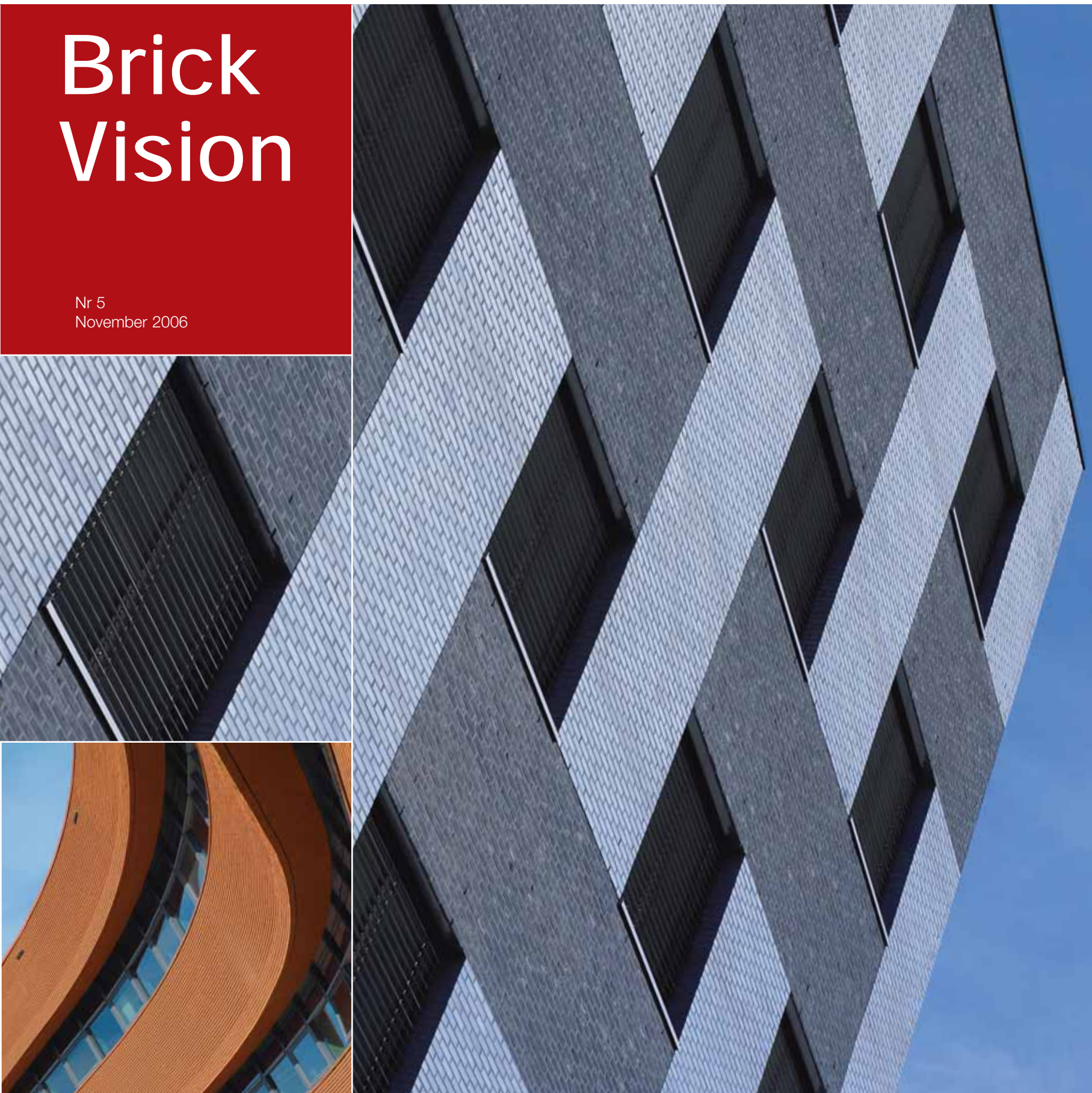

Brick Vision

Nr 5
November 2006

COLOFON

BrickVision is een uitgave van:

Wienerberger B.V.
Hogeweg 95
Postbus 144, 5300 AC Zaltbommel
T 0418 - 59 71 11
F 0418 - 59 12 92
info.nl@wienerberger.com
www.wienerberger.nl

Redactie

T. Bongers
J. Kouwenberg
R. Mulder
T. Roovers
J. Stam

Met redactionele medewerking van:

CCK Media, Den Haag

Fotografie

R. Peijnenburg, 's-Hertogenbosch
K. Hummel, Amsterdam
DPI Animation House, Den Haag
H. Kusters, Nijmegen

Vormgeving

SpringDesign, 's-Hertogenbosch

Drukwerk

De Longte Drukkerij, Dordrecht

Oplage

5000, verspreid onder architecten
en ontwerpers

Idee?

Heeft u suggesties over projecten
die aandacht verdienen in deze uitgave
laat het ons dan weten.

*Niets uit deze uitgave mag zonder
toestemming van de uitgever worden
gekopieerd of gedupliceerd.*

VOORWOORD

Grote gebaren met geraffineerde details. Uitgevoerd in metselwerk, gebruikmakend van de kracht van het Hollandse licht. In deze BrickVision ligt het accent op de nuance. Bij veel van de projecten is het traject van de steen- en voegkeuze en het metselwerkverband een lang en zorgvuldig proces geweest, in het streven om lichteffecten en textuur in de gevel te brengen. Om het juiste gevoel bij het metselwerk te krijgen. Een beeld hebben van hoe het project zich in zijn omgeving presenteert is een eerste stap; het kost veel energie en expertise om het resultaat met dat beeld te laten versmelten.

Het woord 'sculptuur' is bij de interviews voor deze BrickVision vaak gevallen. Interessant genoeg wordt dat woord direct in verband gebracht met het metselwerk. Alsof een architect met bakstenen kan boetseren. Aanbevelingen als 'robuust', 'krachtig' tot en met 'vriendelijk' en 'als fluweel' komen in één adem mee: de emotie is architectuur, architectuur mag weer een concreet geworden emotie zijn. Of het nu krachtige overstekken zijn met een scherpe horizontale belijning, of een massief zwart landmark dat een fascinerend spel met het licht speelt: deze gebouwen maken iets bij de omstander los. Het metselwerk speelt daarbij een hoofdrol.

Voor de medewerkers van Wienerberger is het een uitdaging om aan deze projecten mee te werken. Om er tijdens het ontwerpproces veel energie in te steken, zodat die ene baksteen en die unieke voeg gezamenlijk dat bijzondere effect sorteren. Om de kennis, die binnen Wienerberger aanwezig is, te kunnen inzetten om architecten te helpen dat gewenste beeld te realiseren. Met name de gezamenlijke inspanning met ontwerpers om tot dat resultaat te komen, waarbij toch telkens weer nieuwe stenen uit de fabrieken kunnen rollen of andere combinaties tot verrassend metselwerk leiden, is voor onze medewerkers een grote persoonlijke drijfveer. En met hetzelfde enthousiasme presenteren we de projecten in deze BrickVision: laat de emotie uw inspiratie zijn!

Redactie BrickVision

INHOUDSOPGAVE

Interview met Bas Liesker en Jan Klomp van Heren 5 Architecten

Op zoek naar de ziel van de plek 4

Kantoorgebouw Vitens, Arnhem

Sculpturaal vlechtwerk 8

Hoofdkantoor Wereld Natuur Fonds, Zeist

Vriendelijk voor alle bewoners van deze planeet 12

Middelbare school, Leeuwarden

Stoer en eigenzinnig 14

Kantoorgebouw RPZC, Vlissingen

Contrasten als bindmiddel 18

Afrikamuseum, Berg en Dal

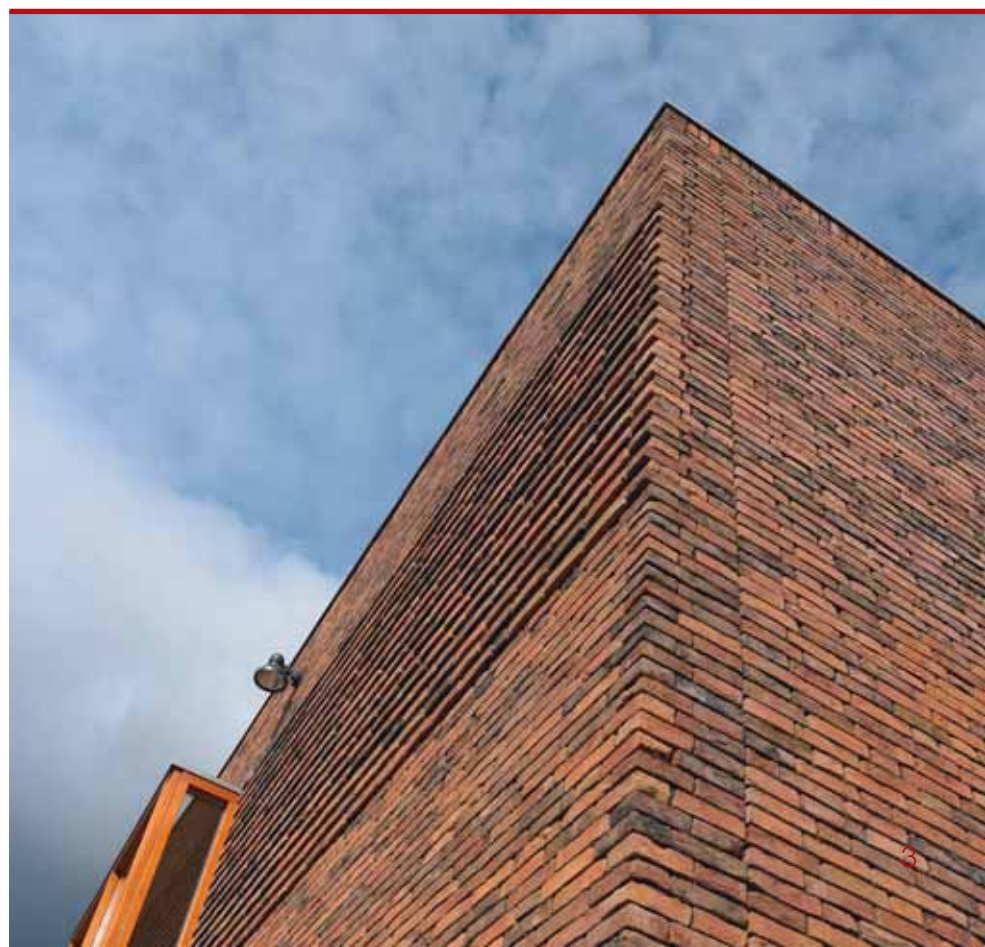
Transitie van landschap en cultuur 21

MOZC, Arnhem

Fluweelzachte omarming 25

Project 'Keramiek en Architectuur'

Luchtkasteel? 27

HOPSTRAAT

Op zoek naar de ziel van de plek

Bij alle opdrachten van Heren 5 Architecten staan de plek en de gebruiker centraal. Dat resulteert in een zeer gevarieerde architectuur, zo blijkt uit de projecten die in het afgelopen jaar werden opgeleverd. Zo straalt een scherp gedetailleerd woongebouw van staal, glas en natuursteen langs de A10 dezelfde degelijkheid uit als een woonwijk in Zaandam met een traditioneel uiterlijk in metselwerk. 'We gaan voor duurzaamheid', vertellen Bas Liesker en Jan Klomp. 'En dan is baksteen wel een oermateriaal.'

Nadat ze 1991 direct na hun architectuurstudie in Delft begonnen zijn met Heren 5 blijven er sinds 1994 nog drie heren over: Ed Bijman, Jan Klomp en Bas Liesker. Op dit moment werken ongeveer twintig mensen bij het bureau, dat is gevestigd op een schilderachtig mooie locatie aan het IJ in Amsterdam-Noord. Op een hele verdieping van het gerenoveerde scheepswerfgebouw De Baanderij wordt in een open kantoorruimte gewerkt aan een portefeuille met uiteenlopende opdrachten. Woningbouw is in die portefeuille vanaf de start van het bureau een constante factor. Steeds vaker komt de vraag voor participatie in herstructureringsopdrachten.

Ondanks de toename van het aantal en de grootte van de projecten, is de samenwerking van de drie directieleden

nog steeds de kracht van het bureau. Jan Klomp: 'We kennen elkaar vanaf de HTS, toen we allemaal in Delft verder gingen studeren en met elkaar meereiden vanuit Amsterdam. We zeggen wel eens dat dit bureau is ontstaan dankzij het ontbreken van een OV-jaarkaart in die tijd. In de auto hebben we onze eerste gezamenlijke en uiteindelijk winnende prijsvraag bedacht: een dorpsplein voor Nieuw-Loosdrecht. Tegen alle protocollen in, toen we nog niet eens waren afgestudeerd, hebben we de prijsvraag om kunnen zetten in onze eerste uitgevoerde opdracht.' Het eerste grote woningbouwplan volgde snel: een woningbouwplan in de nieuwe Amsterdamse wijk De Aker. Dat was een sprong in het diepe waarbij het samenwerkingsverband zijn definitieve vorm vond. 'Uiteindelijk is het heel logisch dat het zo is gelopen', vertelt Liesker. 'Ed, Jan en ik vullen elkaar het meest aan.'

De zoektocht naar thuis

Met het in 2005 verschenen boekje Thuis/At Home liet Heren 5 Architecten zien waar het in hun ontwerpen om draait: de mens in het project, op die specifieke plek. Jan Klomp: 'We hebben veel publiciteit gekregen met het boekje, dat tegen alle regels van architectuurboeken in de gebruiker van het project centraal stelt. Het maakte duidelijk wie je in huis haalt als je Heren 5 voor een opdracht vraagt. De rode draad van ons werk kan het best omschreven worden als een zoektocht naar de geest van de plek, passend bij de mensen die er al zijn of zullen gaan wonen of werken.'

'Ieder project beginnen we op nul', stelt Liesker. 'Je vormt een team, wat ons betreft zo groot en multidisciplinair mogelijk. Dan ga je onderzoeken wat er op de plek aan de hand is, hoe mensen hun woon- of werkomgeving ervaren. Dat onderzoek kan op verschillende manieren, ook bijvoorbeeld door kinderen hun ideale huis te laten tekenen.' Met de uitkomst van het vooronderzoek wordt het concept voor een project bedacht. Liesker: 'Zo kwam er uit een tekening van een meisje uit de Bijlmer naar voren dat de wandeling naar huis voor haar het thuisgevoel vertegenwoordigde. Dat was wel een eye-opener in het ontwerptraject voor ons plan voor Gerenstein. In plaats van extra aandacht voor de gevel, waarvan de metselwerk gevel al goeddeels was vastgelegd in het masterplan, is de focus nu op het interieur gelegd. Voor de entrees, trappenhuisen en corridors heb-

Vissershop, Zaandam

Bas Liesker, Ed Bijman en Jan Klomp

Gerenstein, Amsterdam Zuid-Oost

De Leeuw van Vlaanderen, Amsterdam West

ben we nu samen met kunstenaar Henri Jacobs patronen bedacht, om die ruimten extra kwaliteit te geven. Die patronen worden overigens uitgevoerd in baksteen, met een prachtig palet van bakstenen met verschillende kleuren engobe en klei. Het kunstwerk wordt daarmee in het project verankerd.'

Associaties

In verschijning zijn de gebouwen van Heren 5 Architecten heel divers. Een logisch gevolg van hun locatiegebonden aanpak, zeggen de architecten zelf. Moeilijk om te plaatsen in een bepaalde architectuurstroming, zeggen anderen. 'Het maakt ons niet uit waarmee we worden geassocieerd', stelt Liesker. Vorig jaar werden twee grote projecten opgeleverd: woongebouw de Leeuw van Vlaanderen langs de A10 in Amsterdam en het wijkje Vissershov (ruim tweehonderd woningen) in Zaandam. Daar waar de 'Leeuw' een strak gedetailleerd gebouw is met glas, staal en stroken natuursteen, is Vissershov opgetrokken uit metselwerk met 'traditionele' detaillering en vormtaal. De projecten zijn op het eerste gezicht amper met elkaar te vergelijken.

De kwaliteit van het gemaakte staat voorop. Klomp: 'Wij zijn ambachtsmensen die mooie dingen willen maken. We moeten het hebben van het harde werken voor elke opdracht, het op je knieën voor een maquette zitten om te kijken of het goed is.'

'Twee van de drie keer zul je in ons werk baksteen tegenkomen. Dat heeft te maken met de aard van onze projecten en de duurzaamheid die we nastreven. We zeggen steeds vaker tegen elkaar 'baksteen is het oermateriaal'; metselwerk is ook mooi bij regen! Dit soort opmerkingen staat wel rechtlijnig tegenover de lessen die we in Delft kregen, waar we toch vooral met Corbu en Mies werden opgevoed.'

Smeltkroes

Ondanks dat het bureau in de afgelopen jaren flink is gegroeid, is er volgens de heren aan de aanpak weinig veranderd. 'We houden ons nog steeds bezig met vragen die vijftien jaar geleden ook belangrijk waren', vertelt Klomp. 'Wat is een goede buurt meer dan een verzameling huizen? Hoe breng je duurzaamheid in je project en de openbare ruimte eromheen? Waarom wil ik dit op deze manier, hoe gaan we het maken? Je blijft nieuwsgierig, zoeken en leren.'

In de zoektocht naar die ene oplossing en de samenwerking met deskundigen die daarbij ontstaat, zien de architecten een grote uitdaging van hun vak. Liesker: 'Bij elk project zijn er nieuwe vragen, zit je weer met experts aan tafel, maak je proefmuurtjes, heb je het over het ambacht, over de maakbaarheid. In overleg met Wienerberger kunnen ideeën worden aangedragen waarmee zomaar de oplossing voor een gevel wordt aangedragen waar we al lang naar zoeken. Die smeltkroes van ideeën tijdens het ontwerpproces is voor ons heel belangrijk. Als architect voelen we ons de spin in het web.'

door Ir. Caroline C. Kruit

Sculpturaal vlechtwerk

Het kantoorgebouw voor Vitens fungeert als landmark voor het bedrijventerrein IJsseloord in Arnhem. Daarom kozen de architecten van Group A voor een heel robuuste verschijningsvorm, die wordt geaccentueerd door de donkere gevel van metselwerk. De bakstenencombinatie in het metselwerk speelt een bijzonder spel met het daglicht en is het resultaat van een intensief ontwerptraject.

Ondanks dat het masterplan voor het bedrijventerrein IJsseloord vrij stringent een gele baksteen voorschreef voor het metselwerk in de gevel, kozen de architecten voor twee donkere varianten. Joep Fessl van Group A: 'Het kantoorgebouw van Vitens werd bestempeld tot landmark en mocht daarom afwijken. We hebben dat gegeven ook gebruikt om een robuuste sculptuur te maken van het gebouw, een zwaar object met een stenen gevel. Met baksteen kan je dat effect het best benadrukken.'

Patroon

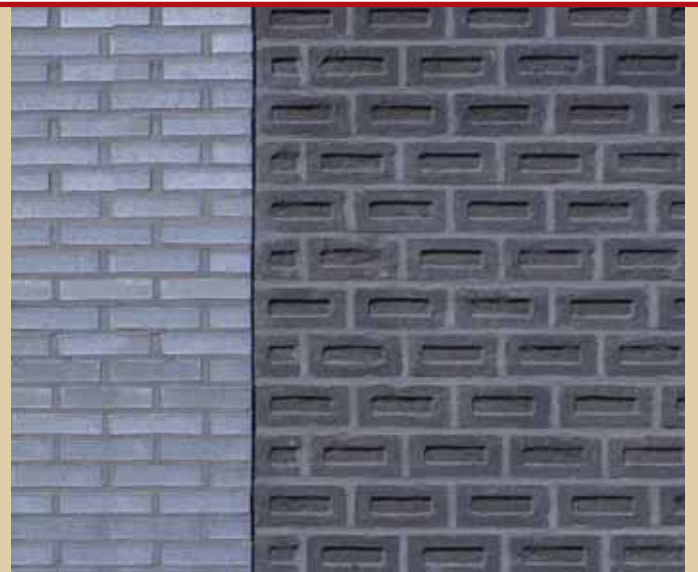
Toch kwamen de architecten niet gelijk bij de uiteindelijk gekozen donkere bakstenen terecht. Fessl: 'Om het gebouw een abstractheid te geven, zodat de vorm beter tot zijn recht zou komen, hebben we een vlechtwerk geïntroduceerd. Vlakken van 180 bij 540 cm die met verschillende bakstenen zijn gemetseld.' In eerste instantie hadden de architecten een contrast gekozen van een zwarte steen met een veel lichtere variant, zodat een 'dambordpatroon' ontstond. 'In een volgende fase van het ontwerp zijn we gaan zoeken naar een manier om het kleurverschil veel subtieler te laten zijn, bijvoorbeeld door verschillende texturen te kiezen. Dat idee hebben we uitgewerkt en zodoende is de keuze gemaakt voor een geëngobeerde, glanzende zwarte strengperssteen en een veel mattere handvormsteen.'

‡

STEEN & TECHNIEK

Het metselwerk bij Vitens in Arnhem bestaat uit in elkaar gevlochten vlakken. Het vlechtwerk is opgebouwd uit twee verschillende bakstenen, een grillige handvorm en een strakke strengperssteen. Bij dit type metselwerk en een dergelijke steencombinatie is extra aandacht voor de lagenmaat noodzakelijk.

Delen van het metselwerk zijn uitgevoerd als klamp. De frog van de handvormstenen komt daarbij in het zicht. Het volgende uitgangspunt is dan belangrijk: in de gevel moeten 16 lagen klamp metselwerk overeenkomen met 30 lagen horizontaal metselwerk. Deze eis heeft gevolgen voor de afmetingen van de bakstenen. Bij een gemiddelde voeg van 10 mm en een baksteendikte van 50 mm heeft een vlak van 30 lagen een hoogte van 1800 mm. Bij een gelijkblijvende voeg van 10 mm moet de breedte van de klamp verwerkte bakstenen 102 mm bedragen. Zijn de bakstenen breder, dan moet de voeg tussen de klampstenen smaller zijn. Een voeg tot 8 mm is mogelijk, maar een smallere afmeting is haast onmogelijk. Voor traditionele metsel- en voegmortels is een voeg

van minimaal 8 mm noodzakelijk voor de verwerking.

Metselwerk als klamp verwerkt vraagt om stabiliteitsmaatregelen. De geveldelen kunnen niet in een dikte van 50 mm worden uitgevoerd, dat is te gering. De Waaldikformaat voldoet met een dikte van 65 mm wel aan de constructieve eisen. De handvormsteen Agora zwart is leverbaar in Waalformaat en Waaldikformaat.

Glinsteren

Dat de ene donkere baksteen hemelsbreed kan verschillen van een andere, bewijst het bakstenenduo dat bij dit project is toegepast. De steen met engobe speelt een spel met het licht, zodanig dat de vlakken met deze steen met een bepaalde reflectie bijna wit oplichten. De matte baksteen lijkt het licht te absorberen en is daarmee een stabiele kleurfactor. Juist de afwisseling van de bakstenen maakt een wandeling rond het gebouw een waar schouwspel.

Fessl: 'We hebben proefstukken op locatie gemaakt, om de stenen en voegen te testen bij het juiste licht. De zoek-

tocht naar de juiste voeg komt heel nauw: op een gegeven

moment heb je het echt over tintverschillen. Een voeg die in kleur te dicht bij de steen ligt, maakt dat je een egaal vlak ziet en de nuance in het metselwerk niet meer herkent. Een te lichte voeg doet afbreuk aan het patroon. De keuze is gevallen op een voeg die iets lichter is dan de stenen.' Het uiteindelijke resultaat oogt nog steeds als een vlechtwerk, ondanks de combinatie van twee donkere bakstenen. Fessl: 'Juist de speling van het licht met het gevelpa-

Architectenbureau:

Group A, Rotterdam

Architect:

Adam Visser & Joep Fessl

Sortering:

Wienerberger Beerse - Agora Zwart (handvorm),
waalformaat en waaldikformaat

Wienerberger Oosterhout - Fusion (strengpers),
waalformaat

Bijzonderheden:

- 'vlechtwerk' in metselwerk met matte handvorm en glanzende strengpers bakstenen
- doorgestreekt metselwerk
- klamp verwerkte bakstenen

Bijdrage aan beter milieu

Het nieuwe hoofdkantoor voor het Wereld Natuur Fonds (WNF) in Zeist is in veel opzichten het toonbeeld van planeetvriendelijk bouwen. Met een EPC van 0,63 dankzij een reeks ingrepen om energie op te wekken en te hergebruiken geeft het kantoorgebouw meer energie terug dan dat het verbruikt. Alle materialen in het gebouw zijn getoetst aan de strenge eisen die het WNF en architectenbureau RAU eraan stelden. Zo ook de keramische leipannen, die de nieuwe 'blob' bij de entree omhullen, en de bakstenen op de kopgevels van de gerenoveerde vleugels. Onder de straatbakstenen bevindt zich een vernuftig aquafloosysteem dat overtollig water snel afvoert en vervuiling van de bodem tegengaat.

Met een besloten prijsvraag onder zeven architectenbureaus ging het Wereld Natuur Fonds (WNF) in 2002 op zoek naar de architect voor het nieuwe Nederlandse hoofdkantoor. Voor de locatie had de organisatie een stukje beschermd natuurgebied in Zeist op het oog, waar een leegstaand laboratorium uit 1954 stond te verpieteren. Architectenbureau RAU uit Amsterdam won de prijsvraag met een plan dat energiezuinig en milieuvriendelijk bouwen 'met een natuurlijke vanzelfsprekendheid' koppelde aan het programma van eisen van de organisatie. Eind september 2006 is het gebouw officieel geopend en is die natuurlijke vanzelfsprekendheid te beleven. Een wandeling door het gebouw leert de bezoeker veel over klimaatinstallaties (inclusief de energiehuishouding van het menselijk lichaam!), daglichttoetreding en verantwoorde materialen voor de inrichting. Alle materialen zijn door het WNF gecontroleerd op de bron van de grondstof, de wijze van produceren en ook door wie het wordt geproduceerd.

Vloelend ritme

Voor de bekleding van het opvallende volume van de hoofdentree was de natuurlijke grondstof klei: de vloeiende vorm is bekleed met veelkleurige, geglazuurde keramische leities. De kleine bollingen in een aantal van de elementen verraadt de aanwezigheid van 'stenen' vogelhuisjes: ook voor de bewoners van het omringende natuurgebied biedt het gebouw onderdak. Om de vorm 'dicht' te krijgen zijn speciale randelementen ontwikkeld, zodat het vloeiende ritme visueel kon worden voortgezet.

De kopgevels van de vleugels zijn opnieuw bekleed met baksteen: een donkerrode steen met een donkere voeg. Ook hier vallen bijzondere elementen op: in de oostgevel zijn het kleine ronde openingen in de gevel, waarachter zich wederom mogelijke vogelnestjes bevinden. In de westgevel zijn de openingen ingemetseld en wat groter: erachter bevinden zich zogenoemde vleermuiskelders, wat

grotere open ruimten waar groepen vleermuizen zich kunnen nestelen.

'Wij maken gebouwen die vriendelijk zijn voor deze aarde', stelt architect Thomas Rau. Op alle aspecten van de bebouwing is dit criterium getoetst. Zo zijn de oprijlaan en parkeerplaatsen voorzien van gebakken straatstenen. Daaronder bevindt zich een slim aquafloosysteem, dat regenwater doorlaat en filtert en de vuile deeltjes vasthoudt. Dit systeem geeft voor zeker dertig jaar de garantie dat schadelijke stoffen vanuit de auto's (rubber, olie) niet in de bodem of het bodemwater terecht zullen komen. Rau: 'In feite geven we dit stukje natuur terug aan de planeet, door niet alleen een gebouw neer te zetten dat niet alleen energieneutraal kan functioneren, maar een project te realiseren dat in alle opzichten bijdraagt aan een beter leefmilieu. En niet alleen voor de mens!'

Architectenbureau:

RAU, Amsterdam

Architect:

Thomas Rau

Sortering:

Dakpannen: Wienerberger Pottelberg - Leipannen 301, 5 glazuurkleuren

Gevelstenen: Wienerberger Roodvoet - Menton, waalformaat

Straatstenen: Wienerberger Kijfwaard - Bruno, Bruno Drain (tbv aquaflo), Siena, Mastiek, waalformaat

Wienerberger werkt al vele jaren samen met het Wereld Natuur Fonds om haar geloof in duurzaam bouwen kracht bij te zetten. Hierdoor is het bouwen met keramische bouwmaterialen synoniem geworden aan bouwen aan de natuur. Aan de nieuwbouw voor het WNF heeft Wienerberger haar 'steentje' bijgedragen met sponsoring van gevelbakstenen, straatbakstenen en keramische dakpannen.

Stoer en eigenzinnig

De huisvesting van het scholencomplex Piter Jelles in Leeuwarden ondergaat momenteel een drastische verandering. Alle verschillende schooltypen krijgen een eigen 'huis', een gebouw dat in volume en karakter op de leerlingen is toegesneden. Het nieuwe, stervormige gebouw voor Piter Jelles Junior en de Brêge maakt een krachtig gebaar, met horizontale banen van felgekleurd bakstenen metselwerk.

'Het is zeker bijzonder dat een schoolbestuur aan verschillende architecten opdracht geeft om te werken aan gebouwen met een eigen karakter', vertelt Helga Snel van architectenbureau Jeanne Dekkers Architectuur. De Piter Jelles School in Leeuwarden geeft onderwijs aan alle stromingen in het middelbaar onderwijs, ook de bijzondere vormen ervan. Piter Jelles Junior en de Brêge zijn twee afdelingen, die een gezamenlijk nieuw huis kregen naar ontwerp van het Delftse architectenbureau. 'Bij Piter Jelles Junior worden kinderen getoetst op hun capaciteit, voordat ze een definitieve keuze maken voor een vorm van regulier middelbaar onderwijs', vertelt Helga Snel. 'De Brêge geeft lager praktijkonderwijs, voor kinderen die niet kunnen meekomen op het vmbo. Al deze kinderen maken een onzekere tijd door, vanwege de onderwijsvorm die ze doorlopen. Wij wilden daarom een stoer en kloek gebouw maken, zodat ze met een trots gevoel naar hun school kunnen gaan.'

Scherpe belijning

Om een krachtig gebaar te kunnen maken, hebben de architecten met twee uitgangspunten een belangrijke stap gezet: de locatie en de plattegrond. In overleg met gemeente en omwonenden is besloten om de bouwlocatie tot een eiland te maken, waarbij er veel aandacht is besteed aan de toegang (met een brug) en het buitengebied. De tweede zet was om het volume van de school visueel te vergroten door de plattegronden per verdieping te laten toenemen, zodat elke bouwlaag flink uitkraagt. Architect Helga Snel: 'De stervormige plattegrond kwam voort uit de analyse van het programma. De centrale hal heeft vides over drie bouwlagen. Daaromheen schieten de vleugels als punten van een ster naar buiten. Deze vorm hebben we geaccentueerd met een horizontale belijning van de gevels.'

De gevel bestaat uit felgekleurde horizontale stroken bakstenen metselwerk, die vloeiend de lijnen van de plattegrond volgen om te eindigen in scherpe punten op de hoeken. Op de begane grond maakt het metselwerk op een enkele plaats een krachtige beweging naar binnen om de entree te vormen en accentueren.

Niet kinderachtig

'Wij zoeken altijd naar een materiaal dat aansluit bij de expressie van de gevel', antwoordt Snel als gevraagd naar de keuze voor metselwerk. 'Door een lange baksteen met een diepliggende voeg te gebruiken wordt de beweging krachtiger. De onderzijde van de uitkraging is ook bekleed met baksteen, met strips gemaakt van dezelfde steen als die in de gevel. Door spots in de uitkraging aan te brengen en de randen los te laten zijn van de raampartijen, creëer je een schaduwwerking die de vorm van het gebouw accentueert.'

'De basis van het gebouw is vrij eenvoudig, dus kon er veel aandacht naar de gevel. Je kunt bijna spreken van een standaard doorsnede, waarbij drie of vier details speciaal zijn. 'Naast de lengte van de baksteen is ook de bezanding van de steen heel speciaal', legt Snel uit. 'Hiervoor is fijn zand gebruikt met dezelfde kleur. We zijn naar de steenfabriek in België gegaan om te kijken hoe dat effect het best kon worden bereikt!'

Over de kleur van de baksteen is weinig discussie geweest: 'Optimistisch, het moest een kleur zijn waar iedereen blij van wordt. De roodoranje kleur was snel beslist.' Toch benadrukt Snel dat dit gebouw dan weliswaar voor jonge mensen is gebouwd, maar dat het robuust, vol zelfvertrouwen en toch ook elegant moest zijn. Snel: 'Dit gebouw is heel volwassen, met een sierlijke uitstraling. Er is niets kinderachtigs aan!'

Architectenbureau:

Jeanne Dekkers Architectuur, Delft

Architect:

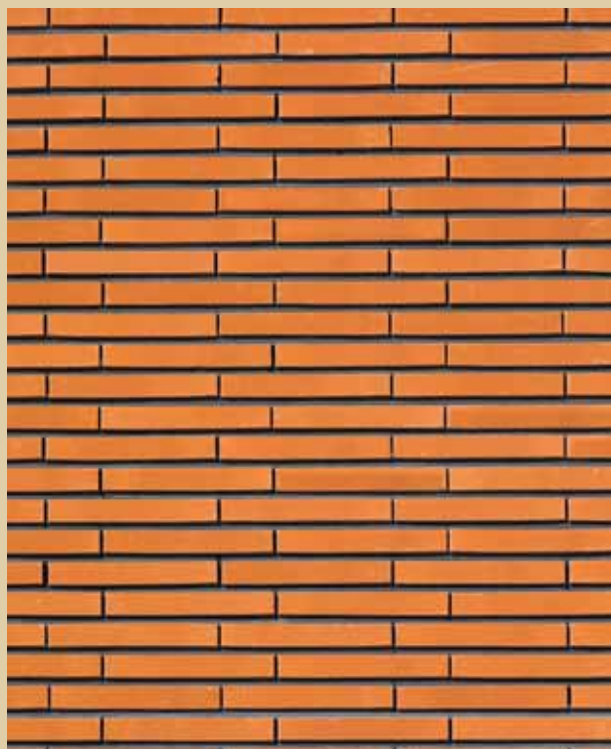
Jeanne Dekkers & Helga Snel

Sortering:

Wienerberger Quirijnen - Oranje oranje fijn zand, 29x9x4 en 29x9x9 (tbv onderzijde uitkraging)

Bijzonderheden:

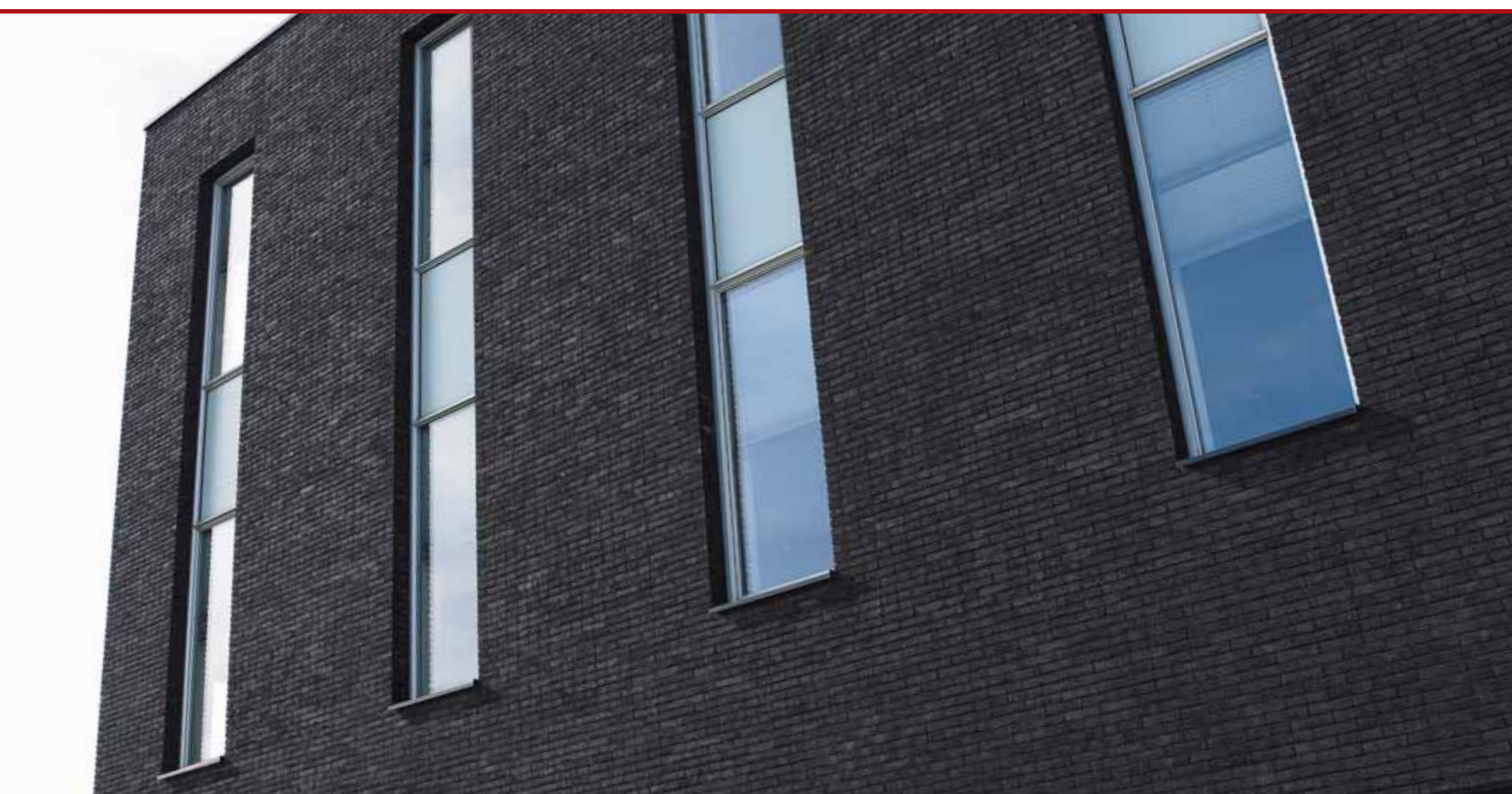
- bijzondere formaten bakstenen die bijdragen aan horizontale belijning
- afwerking onderzijde uitkragingen met baksteen

STEEN & TECHNIEK

Om een horizontale belijning in metselwerk te krijgen, is zowel de keuze voor de afmeting van de baksteen als de wijze van voegen essentieel. Bij dit project is gekozen voor een baksteenafmeting van 290 x 90 x 40 mm en stootvoegloos metselwerk. Door het ontbreken van een voegafwerking in de stootvoeg ontstaan scherpe lijnen van keramische elementen, afgewisseld met lintvoegen in een afwijkende kleur.

Het formaat van de gekozen baksteen benadrukt de horizontale belijning. Bij stootvoegloos metselen moet in het ontwerp rekening worden gehouden met een stootvoeg met een 'theoretische maat' van 3 mm. Deze ruimte van 3 mm is noodzakelijk om de maatverschillen tussen de bakstenen onderling op te vangen. Alle bakstenen, ook strengperssoorten, vertonen maatafwijkingen binnen eenzelfde partij. Bij scherpe hoeken en beëindigingen zijn aangepaste afmetingen van bakstenen niet te voorkomen.

Contrasten als bindmiddel

Drie materialen gaan een gelijkwaardig partnerschap aan in de nieuwbouw voor het Regionaal Pedagogisch Centrum Zeeland (RPCZ) in Vlissingen. Baksteen, glas en roestvast staal bepalen het uiterlijk van het complex, dat bestaat uit een laagbouw, toren en verblindend atrium. De materialen zijn op de contrasten van hun intrinsieke eigenschappen geselecteerd en creëren daardoor juist een heel duidelijk samenhangend geheel.

Op de hoek van het terrein van de Hogeschool Zeeland in Vlissingen prijkt het nieuwe kantoorgebouw van het Regionaal Pedagogisch Centrum. De driedeling in de organisatie is door de architecten van de Architectenalliantie de Putter van Bebber Minnen heel letterlijk vertaald: in de toren zijn de vaste functies van de organisatie gehuisvest (waaronder de directie en administratie), in de laagbouw zijn flexwerkplekken en leslokalen geplaatst en het multifunctionele atrium is de verbindende factor.

De driedeling is ook vertaald in de keuze voor de gevelmaterialen, waarbij opvalt dat er verschillende contrasten zijn opgezocht. Architect Guus van Bebber en projectleider Ed de Graaf van de Architectenalliantie hebben de uitersten van de materialen tot in het detail opgezocht. De Graaf: 'De laagbouw maakt een omarmend gebaar naar toren en atrium. Vandaar dat we de gevel solide hebben gemaakt met een donker metselwerk. Het zware en don-

kere van deze gevel is in contrast met het lichte en glanzende roestvast staal op de toren en het heldere glas van het atrium.' Het metselwerk in de gevel van de laagbouw is 'omgevouwen' tot in het atrium, waar de donkere baksteen een zekere verzachting geeft aan het interieur van de grote ruimte met staal en glas. Er is bewust gekozen voor onbehandelde materialen, vertelt De Graaf. 'Het gebouw heeft een heel bescheiden kleurpalet. We hebben ook niet voor specifieke kleuren gekozen, de materiaalkeuze bepaalt de sfeer.'

Fluwelen metselwerk

De wens voor een donkere steen kwam in eerste instantie voort uit de zoektocht naar een uiterst contrast met het glimmende roestvast staal in de toren. 'Maar het grafisch effect van een donker vlak metselwerk heeft ook zeker een rol gespeeld', vertelt De Graaf. Om dat grafische effect te versterken is gekozen voor zogenoemde dunmortelverwerking, waarbij een minimale voeg ontstaat. 'Hierdoor is de voeg zo minimaal, dat de vlakwerking in het metselwerk de overhand krijgt en je de enkele steen nauwelijks meer herkent. De intentie hiervan is om een abstract vlak te krijgen. Met een ruwe baksteen zoals wij die hebben gebruikt is het resultaat een fluwelen gebouw.'

Omwille van de abstractie is een halfsteens metselwerkverband gebruikt. 'Een ketting- of wildverband zou dat effect teniet doen', stelt De Graaf. 'We hebben de vlakken steen voor steen uitgetekend. Dat was best een hele klus. Je moet echt een knop omzetten om de nieuwe maatvoering met het dunmortel door te kunnen voeren. De koppen en lagen zijn natuurlijk heel anders gedefinieerd.' Met het uiteindelijke resultaat is hij zeer tevreden: 'Ondanks dat de ploeg geen ervaring had met dunmortelverwerking, was er een enorm enthousiasme voor het project. De aannemer had geen enorme tijdsdruk achter het metselwerk gezet, dat heeft wel meegeholpen. Het resultaat van je inspanningen in het voortraject valt of staat wel met een goede uitvoering ervan.'

Architectenbureau:

Architectenalliantie de Putter van Bebber Minnen bv, Goes

Architect:

Guus van Bebber

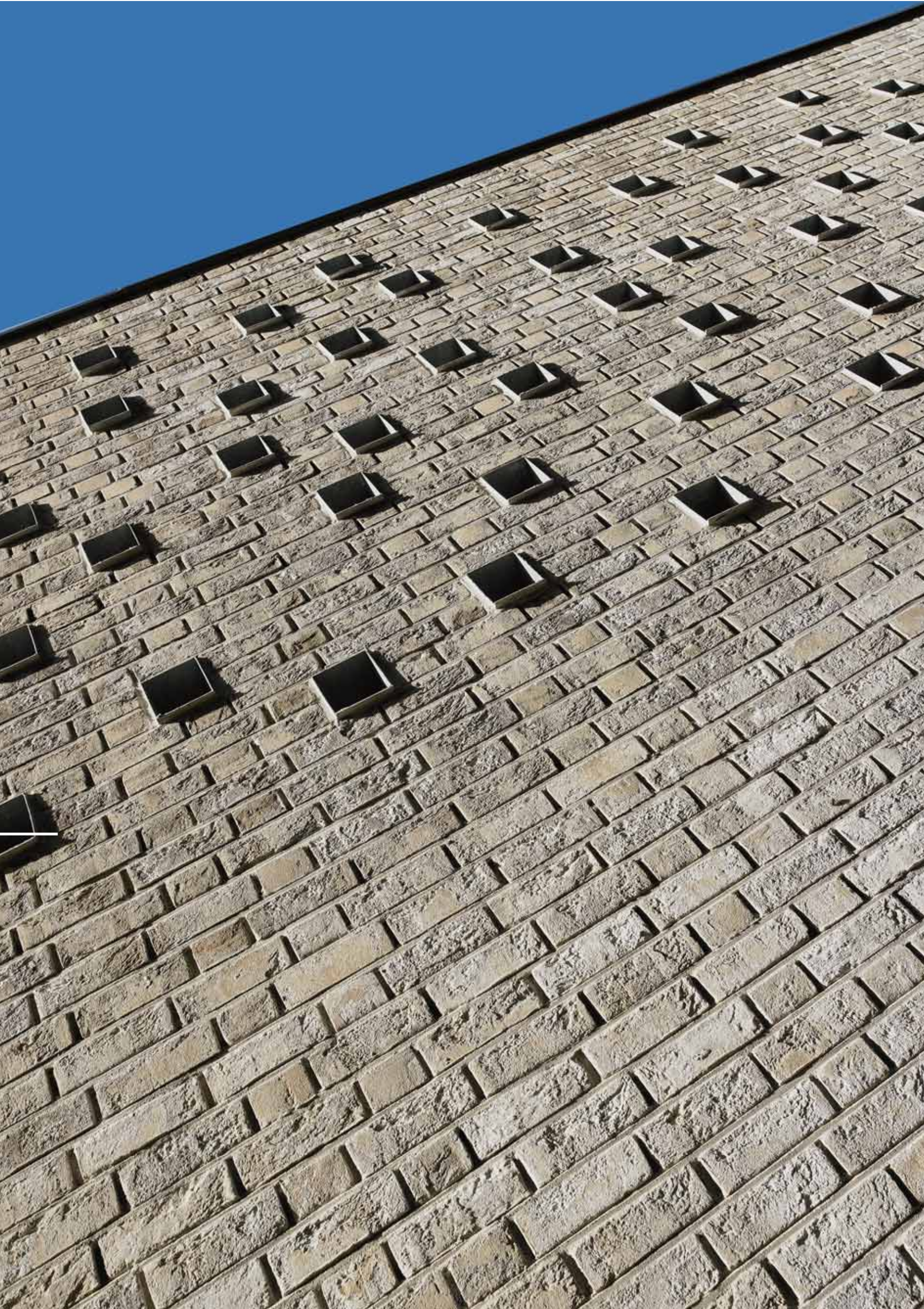
Sortering:

Wienerberger Esbeek - Zwart naturel, waalformaat

Bijzonderheden:

Metselwerk met dunmortel

Transitie van landschap en cultuur

Het Afrikamuseum ligt in het glooiende stuwwallenlandschap bij Berg en Dal. Onlangs werd een forse uitbreiding gerealiseerd, waarbij het museum aan de eisen van deze tijd werd aangepast en meer dan tweemaal zo groot werd. De ingreep bracht een metamorfose die het gebouw doet opgaan in het omringend landschap, terwijl er toch een eigentijdse vormgeving is gebruikt. De huid van bakstenen metselwerk is hierbij een cruciale factor.

Verantwoordelijk voor de aanpak van het Afrikamuseum was het Atelier Rijksbouwmeester. Architect Henk de Haan: 'De valkuil bij dit project was de Afrikaanse cultuur. We wilden geen Afrikaans ogend gebouw in een zo karakteristiek Hollands landschap zetten. Daarom is de referentie naar het andere werelddeel gezocht in de zorgvuldigheid waarmee met name de huid van het gebouw tot stand is gekomen. De vormgeving van het gebouw is wel strak, de huid oogt als ambachtelijk maatwerk, een herkenbaar aspect van de Afrikaanse kunst.'

Het metselwerk in de gevels speelt een belangrijke rol in de vertaling van deze ambitie. De Haan: 'Alles aan dit metselwerk is speciaal: de baksteen, de voegmortel, het metselwerkverband en de voegmethode.' Bij de keuze voor al

deze ingrediënten zijn de uitgangspunten voor het ontwerp de revue gepasseerd: strakke vormen en lijnen, en tegelijkertijd een zichtbaar, ambachtelijk handwerk. 'De gekozen baksteen is een bijzondere handvormsteen, met een mooi bezand, niet zo nieuwwig oppervlak. Het lijkt een hergebruikte baksteen en is in die zin misschien op het moment zelfs wel een beetje hip', vertelt De Haan. 'In de baksteen zitten wat witte vlekken die op kalk lijken en wat zwarte, roetachtige effecten. Die kleuren werken goed in het landschap, het verzacht de wanden en maakt dat de volumes niet zo prominent aanwezig zijn.'

Strengere regels

Het metselwerk is een vrij rigide verband van drie strekken en een kop. 'Als een soort dubbel kettingverband geeft het metselwerk een soort weefpatroon, als een referentie naar de Afrikaanse kunst', legt De Haan uit. 'Met een traditionele knipvoeg, waarbij alleen de bovenzijde van de lintvoegen is losgesneden en de stootvoeg diepliggend is doorgestreken, levert dat een heel strak beeld op. Tegelijkertijd heb je het ruwe vlak van de handvormsteen, tezamen geeft het een goed effect.'

De metselaars werden met 'strengere regels' aan het werk

‡

gezet. De Haan: 'Met een dergelijk complex metselwerk is het belangrijk om goede afspraken te maken met de mannen op de bouwplaats. Het patroon mag niet verstoord worden. Hoeken, aansluitingen bij kozijnen en dilataties: daarvoor hebben we een script ontwikkeld.' En uiteindelijk draaide die complexiteit uit op een voordeel: 'De mensen stonden met plezier op de steigers. Het is heel prettig voor deze vakmensen om hun kwaliteiten te kunnen tonen, in plaats van alleen maar strekkende meters te maken', benadrukt De Haan.

Samenwerking

De Haan voelt veel voldoening aan dit project, noemde het zelfs in een interview zijn beste gebouw: 'Het was aanvankelijk een moeizame opgave, met een complex programma en een klein budget. Dan is het best bijzonder om er zo'n resultaat mee te behalen.' Alle betrokken partijen hebben veel energie in het project gestoken, meegedacht met elkaar om de gewenste effecten te bereiken. De Haan: 'Op

zoek naar een passende kleur voor de voeg stelde de aannemer Van Norel uit Epe een bepaald soort zand uit het oosten van het land voor. Dat had hij eerder toegepast bij een klein project in de directe omgeving van zijn bedrijf. De kleur was een schot in de roos.'

Een ander voorbeeld van samenwerken voor een unieke oplossing is de wand met ventilatieroosters voor de koelinstallatie. Daar waar je een enorm rooster zou verwachten, is een metselwerk wand ontstaan met kleine nisjes. De Haan: 'In plaats van één groot gat, bleek het in overleg met de installatie-adviseur ook mogelijk om meer gaten te maken voor hetzelfde resultaat. De wand is helemaal uitgetekend, waarbij de gaten in een ogenschijnlijk willekeurig patroon zijn geplaatst.'

Het resultaat van de metselwerk wanden werd door museumdirecteur Ineke Eisenburger 'een aardig breiwerkje' genoemd. Henk de Haan moet er wel om lachen: 'Ik snap wat ze bedoelt. Met deze wanden ben je niet gauw verveeld. Je kunt er heel lang naar kijken.'

Architectenbureau:

Atelier Rijksbouwmeester, Den Haag

Architect:

Henk de Haan

Sortering:

Wienerberger Thorn - Marziale, waalfikformaat

Bijzonderheden:

- metselverband 3 strekken en 1 kop
- gesneden lintvoegen

STEEN & TECHNIEK

De handvorm baksteen Marziale heeft een opmerkelijke oppervlaktestructuur: door een sintering en speciale bezanding ontstaat een veelkleurig kleurbeeld. Sintering ontstaat door in het productieproces handmatig kolen tussen de bakstenen te plaatsen. De kolen geven na het bakken in de oven een kleurpalet van zwarte en grijze tinten aan de bakstenen.

De baksteen Marziale heeft een speciale bezanding met een relatief groot aandeel van mergel. Tijdens de opslag bij de steenfabriek ontstaat, onder invloed van vocht en temperatuur, een kleurnuanciering met de karakteristieke witte verkleuring op het zichtvlak van de baksteen. De mate van witte verkleuring is gekoppeld aan opslagtijd bij de steenfabriek. Staan de bakstenen kort in de opslag, dan is er geen witte verkleuring. Staan de bakstenen lang in opslag dan zijn de bakstenen nagenoeg wit in uitstraling. Deze witte verkleuring op het baksteenoppervlak is permanent.

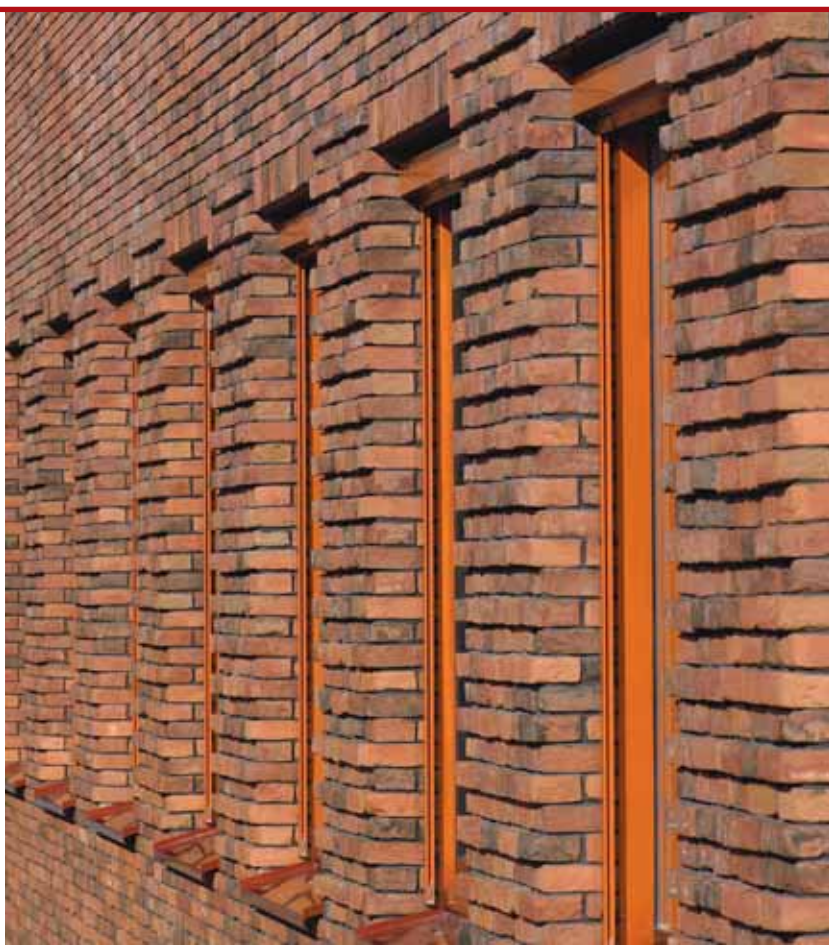

Fluweelzachte omarming

De naoorlogse wijk Malburgen in Arnhem ondergaat een rigoureuze vernieuwing. Revitalisatie van de woningen is daarbij een belangrijk onderdeel, een ander aspect is de toevoeging van gebouwen met een centrale wijkfunctie. Het nieuw gebouwde Multifunctionele Onderwijs- en Zorgcentrum (MOZC) aan de Graslaan is daarvan een van de eerste resultaten. Verschillende wijkfuncties zijn hier in één groot gebouw verenigd, waarbij de metselwerk wanden van de haakvormige onderwijsvleugels de centrale gebouwdelen lijken te omvatten.

Op de plek waar twee oude schoolgebouwen stonden, bevindt zich nu een multifunctionele ontmoetingsplaats voor de wijkbewoners van dit deel van Malburgen. Maar liefst zeven verschillende functies zijn in dit gebouw ondergebracht, waaronder twee basisscholen, peuterspeelzalen, kinderopvang, thuiszorg en sportverenigingen. Architectenburo Otto van Dijk werd gesteld voor een complex programma van eisen, gekoppeld aan een stringent budget en een strak regime voor de bruto en netto vierkante meters.

‘Een belangrijke vraag was hoe we dit grote gebouw op

een natuurlijke wijze in de woonwijk konden positioneren’, vertelt Otto van Dijk. ‘We hebben door teruglegging van de hoofdentree en verdraaiing van verschillende bouwdelen ten opzichte van de bestaande wijkstructuur het gebouw op een bijzondere wijze stedenbouwkundig verankerd. Met een veelheid aan bescheiden buitenruimten rond het gebouw, die als een meander in elkaar overvloeien, en een entreehof als stadstuin ontstaat een samenhangend geheel.’

Rode handvormstenen

De basis van het plan wordt gevormd door een centraal bouwdeel, met grote ruimten voor ontmoetingen en het sportgebouw. Aan dit centrale deel zijn vleugels gekoppeld, die de zogenoemde werkgebouwen vormen. ‘Dit zijn delen van het gebouw waarin iedereen zich kan terugtrekken, om zich te concentreren op een specifieke taak’, vertelt Van Dijk. Opvallend gevelmateriaal is het stucwerk in betonlook, dat lijkt te worden gedragen door een 3,5 meter hoge plint van roosters. In een los element †

dat geheel met hout is bekleed, het Kindhuis genoemd, bevinden zich peuterspeelzalen, kinderdagverblijf en naschoolse opvang. Het Kindhuis is met een pergola verbonden aan het centrale gebouw. Roosters, pergola en tuinen zullen in de komende jaren van uitbundig groen worden voorzien.

De vleugels van de openbare en katholieke scholen maken met een L-vorm een omarmend gebaar rond het centrale bouwdeel. De gevels van deze vleugels zijn opgetrokken uit bakstenen metselwerk. De baksteenkeuze viel op een mix van twee rode handvormstenen, die volgens de dunmethode zijn gemetseld. Van Dijk: 'Met die donkerrode genuanceerde handvormsteen zoekt het gebouw verbinding met de bestaande wijkbebouwing, die met rode baksteen en rode dakpannen is opgetrokken. De kleurencombinatie had ik al eerder gebruikt bij een kleiner project. Hier is de baksteen juist gebruikt voor de lange wanden, waarbij een sterke repetitie in het ramenpatroon nog meer de nadruk op het metselwerk legt.'

Metselwerk met dunmortel

Bij de lange wanden van metselwerk vallen twee dingen

op: het ontbreken van voegwerk en bijzondere metselverband tussen de raamkozijnen. Dat verband is ontstaan door de stenen om de andere laag twintig millimeter naar buiten te metselen. Het ontbreken van voegen is het gevolg van de keuze voor metselwerk met dunmortel. 'Met deze tussenvorm van metselen en lijmen ontstaan voegen van 5 tot 7 mm, zonder voegspecie', vertelt Van Dijk. 'Het was onzeker of de methode ook met de niet-maatvastе handvormstenen zou werken. Al in het ontwerpstadium hebben we samen met de baksteenproducent monsters en verschillende proefopstellingen laten maken, om aan te tonen dat het maakbaar was, ook met het reliëf.'

Bij de aanbesteding kwam dat voorwerk zeker van pas: de aannemer en directie waren sceptisch. Van Dijk: 'En dan is het overtuigend dat je ze kunt uitnodigen op de fabriek om te laten zien dat het in technische zin echt te maken is. Door de samenwerking met Wienerberger hebben we aannemer en opdrachtgever kunnen overtuigen. Dat vind ik heel bijzonder: dat een bedrijf enthousiast reageert, actief meedenkt en dat uiteindelijk dan ook blijkt dat het project echt gerealiseerd kan worden. Het resultaat is een unieke structuur die nergens wordt verstoord door voegwerk. Je ziet alleen het oppervlak en de

Architectenbureau:

Architectenburo oTTo van Dijk, Horssen

Architect:

Otto van Dijk

Sortering:

Wienerberger Timmermans -
Mix van Paarsbont en Timo, waalformaat

Bijzonderheden:

- Handvorm bakstenen metselwerk met dunmortel
- Bijzonder metselverband: rondlopende horizontale band tussen alle raamkozijnen

Luchtkasteel?

Een inspirerende afsluiting van dit jaar: de tentoonstelling *Luchtkasteel? project Keramiek en Architectuur* in het Museum Hilversum. De tentoonstelling toont de eerste resultaten van het project Keramiek en Architectuur, dat in 2005 begon in het Europees Keramisch Werkcentrum (.ekwc). Als hoofdsponsor van het .ekwc benut Wienerberger deze gelegenheid om architecten tijdens de tentoonstelling te trakteren op speciale themadagen met interessante gastsprekers.

Op vrijdag 24 november vindt de feestelijke opening plaats van de tentoonstelling *Luchtkasteel? project Keramiek en Architectuur*. In het Museum Hilversum zijn tot 31 december de eerste resultaten te zien van het project Keramiek en Architectuur, dat sinds 2005 een belangrijke activiteit is van het Europees Keramisch Werkcentrum (.ekwc). Wienerberger is nauw betrokken bij het project als hoofdsponsor van het .ekwc en vanuit de wens om constructief met ontwerpers mee te denken met de kennis die binnen het bedrijf aanwezig is.

Het project Keramiek en Architectuur vindt plaats binnen de muren van het .ekwc, het internationale en toonaangevende experimentenlab op het gebied van keramische kunst, vormgeving en architectuur. Binnen het centrum wordt er onder meer intensief geëxperimenteerd met nieuwe toepassingen van keramiek als bouw materiaal. Kunstenaars en ontwerpers worden aangemoedigd om samen met architecten de handen uit de mouwen en in de klei te steken. Zonder grenzen of beperkingen, doen zij onderzoek naar de artistieke en technische mogelijkheden van keramiek.

Themadagen voor architecten

Om architecten te inspireren en de gelegenheid te geven om zich te verdiepen in het werken met keramische bouwmaterialen, houdt Wienerberger in samenwerking met het .ekwc en Museum Hilversum op 29 en 30 november interessante themamiddagen. Onder leiding van moderator Eelco van Welie, directeur van NAI Publishers, zullen inspirerende gasten aan het woord komen. Zo zal James Campbell, architectuurhistoricus en schrijver van 'Brick. A World History' ingaan in op het verleden en de toekomst van baksteen. Architect Sjoekie de Bijl Nachenius (Henket & partners architecten), beeldend kunstenaar Neil Forrest, ontwerpers Arnout Visser en Erik-Jan Kwakkel geven onder andere hun visie op keramiek en architectuur.

Meer informatie over de themadagen vindt u op www.wienerberger.nl

Aanmelden voor de architectenthemadagen kan via tanja.bongers@wienerberger.com

PRESENTATIE IN BIJZONDER BOUWWERK

De zeer uiteenlopende resultaten van het project Keramiek en Architectuur, zes keramische prototypen, hebben tijdens de tentoonstelling *Luchtkasteel? project Keramiek en Architectuur* een bijzonder huis. Beeldend kunstenaar Couzijn van Leeuwen kreeg de opdracht dit huis te bouwen. Van Leeuwen, bekend van zijn sculpturale werken in karton, greep vorig jaar de uitnodiging om eens in keramiek te werken met beide handen aan. Zijn kartonnen architecturale bouwsels werden versteende monumenten na ingedrukt te zijn met klei en te zijn gestookt.

Luchtkasteel?

Een tentoonstelling van het project Keramiek en Architectuur
25 november – 31 december 2006

Architectenthemadagen

29 en 30 november 2006

Museum Hilversum,

Kerkbrink 6 te Hilversum,
www.museumhilversum.nl

Компания Славдом

www.slav-dom.ru

Контактные данные в г. Москва

Профессиональный шоу-рум «Павелецкая»:

115114, Москва, Павелецкая наб., д. 2, с. 01, оф. 133,
деловой квартал «LoftVille»

Демо-парк, шоу-рум, офис продаж «Можайское-МКАД54»:

121596, Москва, Можайское ш., д. 165, с. 1 (54 км.
МКАД, внешняя сторона, заезд через дублер)

8 (495) 640-51-51

8 (800) 333-51-51

msk@slav-dom.ru

Контактные данные в г. Санкт-Петербург

Профессиональный шоу-рум «Аптекарская»:

197022, Санкт-Петербург, Аптекарская наб., д. 12,
БЦ «Кантемировский»

Демо-парк, шоу-рум, офис продаж «Пискаревский»:

195273, Санкт-Петербург, Пискаревский пр., д. 150,
корп. 2, лит. Н

8 (812) 337-51-51

8 (800) 333-51-51

spb@slav-dom.ru

